

YAHYA AKENGİN'İN TİYATRO ESERLERİNDE YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Adem GÜRSOY*

Özet

Kültür, bir milletin zaman içerisinde meydana getirdiği maddi ve manevi her türlü değer toplamdır. Her milletin kendine özgü bir kültürü vardır ve bir milletin devamlılığını sürdürebilmesi için kültürel unsurların gelecek kuşaklara aktarılması elzemdir. Millî kültürün sürdürülmesi, nesiller arasındaki manevi bağlantının sürmesi için edebî eserlerde kültürel unsurlara yer vermek gerekir. Eserlerinde kültürel unsurlara sıkça yer veren sanatçılarımızdan birisi Yahya Akengin'dir.

Yahya Akengin'in tiyatro eserlerinde köy ve şehir yaşamı; türküler, halk hikâyeleri ve şiirler; geçiş dönemleri (doğum, evlilik, ölüm vb.); Türk aile yapısı; Türk tarihine yön vermiş olaylar, şehirler ve şahsiyetler; Türklerde vatan sevgisi; dinî ve ahlaki değerler; misafirperverlik ve komşuluk; çocuk oyunları; dua ve beddua; türbe ziyareti, şehitlik ve Hızır kültü; rüya yorumu ve fal-büyü; meslekler ve halk ekonomisi; yemek ve sofrası kültürü; halk müziği ve müzik araçları; halk dili, halk argosu, atasözü-deyimler gibi halk kültürü unsurlarını içeren pek çok kullanımın olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma, Yahya Akengin'in tiyatro eserlerindeki halk kültürü unsurlarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yahya Akengin, halk kültürü unsurları, tiyatro, inceleme.

ELEMENTS OF FOLK CULTURE IN YAHYA AKENGİN'S THEATRICAL WORKS

Abstract

Culture is the sum of all kinds of moral and material values that a nation creates over time. Every nation has its own culture and it is essential to transfer the cultural elements to the next generations in order to maintain the continuity of a nation. In order to sustain the national culture and to maintain the spiritual connection between the generations, the cultural elements should be included in the literary works. Yahya Akengin is one of the writers who frequently used cultural elements in his theatrical works.

In Yahya Akengin's theatrical works it has been determined that there are many aspects of folk culture including rural life and urban life; folk songs, folk tales and poems; some important dates such as date of birth, date of marriage, date of death etc.; Turkish family structure; some important events in Turkish history; cities and some important people that have guided Turkish history; Turkish people's passions for their country and nation, characteristics of Turkish people; religious and moral values; hospitality and neighborhood; games for kids; prayer and curse; visiting tombs; martyrdom and Khidr ("Hızır"; an immortal person believed to come in the time of need); interpretation of dreams; fortune telling and sorcery; occupations and public economics; Turkish cuisine; folk music and musical instruments; slangs, proverb-idioms.

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
e-posta: agursoy86@hotmail.com

This study was prepared to determine the elements of folk culture in Yahya Akengin's theatrical works.

Key Words: Yahya Akengin, elements of folk culture, theatre, determination.

1. Giriş

Kültür, Türkçe Sözlük'te (2005: 1282) "*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.*" olarak tanımlanmaktadır. Bir milletin zaman içerisinde meydana getirdiği her türlü değer kültürü oluştururken ortak gelenek, görenek ve değerlerin bir arada tuttuğu insan topluluğu ise halkı oluşturur. Halk sadece insan topluluğu olmaktan ziyade bir kültür taşıyıcısıdır. Bahsedilen kültür oyunuyla, müziğiyle, gelenek ve görenekleriyle toplumun her kesiminde var olan ortak yaşantıdır ve bu ortak yaşantı halk bilimi çerçevesinde incelenir (Yardımcı, 2009: 1 e-kitap). *Halk bilimi; belli bir bölge, ülke veya daha geniş bir alanda geleneksel kültürün araştırılması, incelenmesi ve yaşatılarak genç kuşaklara aktarılmasını konu edinen bir bilim dalıdır* (Ekici, 2013: 1).

Bir topluluk zamanla oluşturduğu maddi ve manevi kültür birikimini koruyup yaşatabilirse ve bunu gelecek nesillere aktarabilirse millet olma özelliğini koruyabilir. Aksi takdirde birlik ve beraberliği sağlayan kültürel unsurlar yok olacak; millet de yavaş yavaş millet olma özelliğini kaybedecektir. Bu bakımdan halk kültürü çalışmaları, kültürel değerlerin ortaya çıkarılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli yer tutmaktadır.

Bir toplumda sonraki nesillere farklı yollarla aktarılan değerler olarak tanımlanan gelenek, milletin davranışlarına sebep olan alışkanlıklar tarafından meydana getirilir. Alışkanlıkların ve göreneklerin uzun bir sürede gelecek kuşaklara aktarılmasıyla ilgili olan gelenek gerçek manada bir değerler toplamıdır (Timuçin, 2004: 226). Toplumla iç içe olan ve toplumdan ayrı düşünilemeyen edebiyatın kaynaklarından biri de bu değerler toplamıdır. Mehmet Kaplan (2005: 11) edebiyatı kültürün aynadaki aksine benzetmiş ve kültürde olan her şeyi edebiyatta da bulmanın mümkün olduğunu dile getirmiştir. Bu bakımdan sanatçılarımızın büyük çoğunluğu halk kültüründen beslenmişler, eserlerinde kültürel unsurlara sıkça yer vermişlerdir. M. Necati Sepetçioğlu eserlerinde kültürel unsurlara yer veren yazarlardandır ve kültürel unsurların edebî eserlerde yer alması gerektiğini şu sözlerle belirtmektedir: "*Büyük, köklü, medenî milletler, varlıklarının yapısını millî kültürlerinin temelleri üzerinde yükseltenlerdir. Bu temellerden mahrum milletlerin ayakta durabilmeleri imkânsızdır. (...) Aydınlarının geniş bir kısmı millî kültürün başlıca kaynaklarından beslenmeyen bir memleketin geleceğinden endişe edilmesi tabiidir.*" (Buttanrı, 2007: 378-379).

Sanatçıların birçoğunun temel eğitimlerini yetiştikleri toplumun fertlerinden ve büyüdükleri çevreden almaları sebebiyle eserlerinde halk kültürüne ait unsurlara yer vermeleri doğal bir tavidir. Türk edebiyatında yüzyıllardır süregelen halk

kültürüne yönelme gereksinimi sanatçıların eserlerinde kendisini göstermiştir. Ninnilerle, türkülerle, masallarla büyüüp bunları eserlere yansıtmamak olağan dışı bir durum olacağı için sanatçılar, ister istemez halk kültüründen faydalanmışlardır (Hastaoğlu, 2010: 80). Yahya Akengin de yetiştiği ortam ve sanat anlayışı bakımından kültürel unsurlara önem veren ve bu unsurları eserlerinde işleyen son dönemin önemli edebiyatçılarından biridir.

2. Yahya Akengin'in Hayatı ve Sanat Anlayışı

Yahya Akengin, 1946 yılında Bayburt'un Güçlü köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Rukiye Hanım, babası Nureddin Bey'dir. Şiir, müzik ve edebiyatla yakından ilgilenen bir ailede yetişen Akengin'in dedesi Alişan Bey'in de şiirleri bulunmaktadır. Babası Nureddin Bey ise kendine özgü sesiyle ilahiler okuyan, Zihni'den, Celali'den dünyevi bazı şiirleri özel bir besteyle terennüm eden, geleneklerine bağlı biridir. Edebiyat tutkunu bir aile ortamından gelen Akengin, dedesinin ve babasının okuduğu ilahilerle, anlattığı masallarla büyümüş; daha ortaokul yıllarında şiir yazmaya başlamıştır. Çeşitli şiir yarışmalarına katılan Akengin, birincilikler kazanmıştır. Ancak onun en büyük hedefi bir gün *Hisar* dergisinde yazabilmektir. Gayretleri sonucunda bunu da elde etmiş ve burada ilk yayımlanan şiiri "Gelinlik" olmuştur. Yahya Akengin, 1968'den 1980'e kadar *Hisar* dergisinde yazmıştır. Bunun yanı sıra "Yeni Yayınlar" adlı kitap tanıtım köşesinde yeni çıkan eserler hakkında düşüncelerini belirten yazılar kaleme almıştır (Hastaoğlu, 2010: 12).

Kaynağını halk ve divan edebiyatından alan *Hisar* dergisi geleneği ve tarihî birikimleri önemsemeyen sanat anlayışına karşı çıkmış ve kültürel yönden tarih, din, dil gibi değerler ile sanatçıların yaşadıkları yerler ve anıları Hisarcıların eserlerine kaynaklık etmiştir. Hisarcılar halk kültüründen, gelenek ve görenekler ile diğer folklor değerlerinden faydalanmışlardır (Emiroğlu, 2009: 1314). Yahya Akengin, *Hisar* ekolünün genç şairi olarak edebiyat dünyasına ilk adımını atmış; *Hisar* kapandıktan sonra yazı hayatını çeşitli dergilerde sürdürmüştür. *Türk Edebiyatı*, *Doğuş*, *Edebiyat*, *Millî Kültür*, *Boğaziçi* ve *Türk Dili* dergilerinde şiirleri, bazı günlük gazetelerde tiyatro, sinema, kitap eleştirileri ve gezi notları yayımlanmıştır. Akengin, hem yetiştiği ortamın hem de bağlı olduğu ekolün etkisiyle eserlerinde halk kültürüne ait pek çok unsura yer vermiştir. Şair kimliğiyle ön plan çıkan Yahya Akengin'in kültürel unsurlardan beslendiğini "Daha Kimselere Anlatamadım" şiirinden alınan şu dörtlükler ortaya koymaktadır:

Taze gelin olur yaşlı çamlar dağlarımda.

Duman duman olur aşıp geldiğim tepeler.

Yollara düşmüş bir kervan türküsü damarımda,

Gâh Mecnun'u gâh Köroğlu'nu söyler.

Bir Emrah türküsü var Kop Dağı'nda;
Nineler söylemiş, analar söylemiş, gelinler söyler...
Karşı köyün toprak damlı konağında,
Ferhat yine bir dağ deler.

Yahya Akengin şiir alanında olduğu kadar roman ve tiyatro alanında da önemli eserler vermiştir. Altı tiyatro eseri yayımlanan Yahya Akengin, bu eserlerinde kültürel unsurlara yer vermekten geri kalmamıştır. Yazarın yayımlanmış tiyatro eserlerindeki kültür unsurlarını tespit etmek ve unsurların bu eserlerde nasıl işlendiğini görmek bu çalışmanın amacıdır.

Yahya Akengin'in tiyatro eserleri iki cilt halinde Akçağ yayınları tarafından *Tiyatro Eserleri-1* ve *Tiyatro Eserleri-2* isimleriyle yayımlanmıştır. *Tiyatro Eserleri-1* adlı kitapta "Eski Çarıklar", "Enver Paşa ve Büyük Ümitler", "Aile Bağları"; *Tiyatro Eserleri-2* adlı kitapta ise "Son Köylü", "Kulübe" ve "Sağlık Olsun" adlı eserler yer almaktadır.

2.1. Yahya Akengin'in Tiyatrolarının Konusu

Eski Çarıklar: Kurtuluş Savaşı sırasında Doğu Anadolu'nun bir köyünde savaşı fırsat bilip halktan topraklarını alan, halka zulmedenler ile Milli Mücadele'yi destekleyenlerin mücadelesi konu edilmiştir.

Enver Paşa ve Büyük Ümitler: 1909 yılında Selanik'te "Hürriyet Kahramanı Enver Paşa" olarak karşılanan ve 1918 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu savaş ortamında önemli görevler üstlenen Enver Paşa'nın mücadelesi ve Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin rolü anlatılmaktadır.

Aile Bağları: Genç yaşta eşini kaybeden bir kadının 15 yaşındaki oğlunu okutmak için vermiş olduğu mücadele anlatılmakta olup eserde yaklaşık 7-8 yıllık bir dönem ele alınmıştır.

Son Köylü: Halkın şehre göç ettiği bir köye yerleşen ve köyde tek başına yaşayan bir kişinin seçim zamanında kendisine oy vermesi için ikna edilme ve reklam için kullanılma çabaları konu edilmiştir.

Kulübe: Eşinden ve şehir hayatından bunalan birinin dağın eteğindeki bir kulübeye yerleşmesi, kulübenin bulunduğu bölgenin gazetede tanıtılmasıyla değerlendirilmesi, kulübeye yerleşen kişinin ve sevdiklerinin doğal ortamın bozulmasına fırsat vermeden dağın eteğinde bir köy kurma mücadelesi anlatılmaktadır.

Sağlık Olsun: Yaşanılan bir deprem sonrasında psikolojik olarak çöküntü yaşayan ve temizliğe dikkat etmeyen birinin eşi ve arkadaşları tarafından doktora götürülmesi ve depremde kimsesiz kalan çocuklardan birini evlat edinebilmesi için ikna edilmesi konu edilmiştir.

Halkın maddî ve manevî değerlerini inceleyen bir bilim dalı olan halk biliminin konuları arasında halkın yaşam tarzı; beslenme ve mutfak kültürü; deyimler, atasözleri, bilmeceler; dualar ve beddualar; dinî inanış; doğum, evlilik ve ölüm ile ilgili gelenekler; misafirperverlik; ninniler, türküler, şairler gibi pek çok unsur bulunmaktadır. Yahya Akengin'in altı tiyatro eserinde de halk bilimin konuları arasında yer alan kültürel unsurların fazlalığı dikkati çekmektedir.

3. Yahya Akengin'in Tiyatro Eserlerindeki Halk Kültürü Unsurları

3.1. Köy ve Şehir Yaşamı

Yahya Akengin Anadolu'nun bir köyünde doğmuştur ve köy yaşamını çok iyi bilmektedir. Eserlerinde de Anadolu; coğrafyasıyla, kültürüyle ve yaşam biçimiyle yer almaktadır. Tiyatro eserlerinde şehirden bunalan, şehirle bir türlü barışamayan Anadolu çocuğunun çığılığı duyulur. Şehirdeki hır gülden, bozulmadan, kargaşadan doğaya kaçmak onun için bir kurtuluştur. Yahya Akengin kasaba ya da küçük şehirlerde yaşayan insanların sağlıklı bir psikolojiye sahip olduğunu düşünmektedir. Kasaba insanı keşfetmek, edebî anlamda icat etmek için en uygun yerdir. İnsan kasaba yaşamında eve, aileye, topluluğa bağlıdır. Orada insanın özüne dönmesi daha kolaydır. Kendi yaşamında köy, kasaba ve şehir hayatını yaşayan Akengin'in eserlerinde köy ve şehir hayatı arasındaki farkları bulmak mümkündür.

“Eski Çarıklar” adlı eserinde Kurtuluş Savaşı yıllarında Doğu Anadolu'daki bir köyün durumunu anlatan Akengin, o dönemin köyleri ve köy evleri hakkında da bize bilgiler sunmaktadır:

Toprak damlı bir evin içi... Evin sağdaki giriş kapısından birinci bölmeye 'aşhane' denilen yere –oradan- ortadaki kapıdan soldaki odaya geçilir. Odada yere serili eski bir kilim, duvar dibinde üst üste yığılmış yataklar... Aşhane kısmında kiler kapısı, ortada yere gömülü tandır. Kiler kapısı hizasında raflar, raflarda toprak ve bakır kaplar yer alır. (2009a: 9).

“Son Köylü” adlı eserinde de köy tasviri yapan Yahya Akengin, Anadolu köylerinin genel görünümünü yansıtmıştır:

Köyü kuşatan dağlar, eteklerinde kavaklar... Kimi yıkılmış, kimi terk edilmişlikten yıkılmaya yüz tutmuş kerpiçten köy evleri... Uzakta köy mezarlığı... (2009b: 12).

Yahya Akengin eserlerinde sadece köy görünümüne yer vermez. Köy, onun için şehir yaşamından kurtuluştur. Bunu hem “Son Köylü” hem de “Kulübe” adlı eserlerinde görmekteyiz. Ayrıca bu eserlerde köyde yaşayan insanların da şehir hayatına özenmelerine ve köyleri terk etmelerine yer verilmiştir:

Tepedeki taşlar arasından kaynayan suyu bu hayal köye ulaştıracak, Ferhat'ın Şirin'i işte bu tabiat güzelliği olsa gerek. Bu Ferhat çıkacak ve bu şirin köy doğacaktır. Ruhumuzu bunaltan şehirlerin... (2009b: 103).

Açıkcası benim avrat, şehir dedin mi aklı başından giderdi. İlla şehre göçelim diye başımın etini yerd. Gidelim de orada kapıcılık ederiz, derdi (2009b: 106).

Eserlerinde köy yaşamının olumlu yönlerini işleyen Akengin, köyde yaşayan insanların ilişkilerini etkileyen olumsuzluklara da yer vererek köydeki insanların birbirleriyle olan ilişkilerini de ortaya koyar:

Fındikkabuğunu doldurmayacak nedenlerden çıkan kavgalar... Söz gelimi coştuğu zaman şan olsun diye iki öküzünden birini kesip ziyafet çeken bir insanın, bir başka zaman tavuğuna bir taş atılınca parlayıp, kükreyip işi silahlı çatışmaya götürecekt kadar büyütmesi gibi. Bir tarla sulama işinde hakkına razı olmayıp hileye, zorbalığa başvurarak içinden çıkılmaz belalara kapı aralamalar... (2009b: 28).

Bizim köylük yerin insanını bilmez misin sen? Herkes bir türlü söyler... Anası şöyle derler, anası bilmem ne derler... (2009b: 131).

“Eski Çarıklar” adlı eserinde köylü kadınların dere kenarında çamaşır yıkamaları da Yahya Akengin tarafından “*Derede çamaşır yıkayan kadınların tokaç sesleri. Kadınlar renk renk yamalı kıyafetler içindedir.*” (2009a: 9) şeklinde dile getirilmiş ve Anadolu’da eskiden çamaşırın nasıl yıkandığı gösterilmiştir.

Yahya Akengin’e göre şehir insanı kentin gönüllü esiridir ve günlük yaşamın içerisinde geçim derdinden sevgilerini yitirmiştir. Sakinlerini soysuzlaştıran şehirler; alçak, fırsatçı, uğursuz ve hırsızların kol gezdiği bir mahşer yerine dönmüştür. Şehirler, insanların birbirlerine yardımcı olurken bile çıkar bekleedikleri yerdir. Şehir hayatının bu olumsuz yönlerini “Aile Bağları”, “Kulübe” ve “Son Köylü” eserlerinde açıkça görmek mümkündür:

Zaten bu gidişle üniversitede olsun, sokaklarda olsun silahsız kimse kalmayacak. Herkes her an her şeyden korkuyor. Onun için bu pazar, iyi pazar. İleride verilen yüzdeler de artacak (2009a: 231).

Taş duvarların yerini beton yığınları kapladı. Sonra bizim eve de geldi sıra. Bahçesiyle birlikte apartman oldu. Zamanla mahalle dediğimiz o geniş aile yuvası kaybolup gitti. Mahallede, hatta evimizde bile gurbet havası duymaya başladım. Büyüdükçe de mahallemizin canciğer insanlarını, eski evimizin bahçesini, ihlamur kokusunu, erik ağaçlarını unuttum. Yani şimdi o mahalleyi arıyorum (2009b: 111-112).

Akengin'in eserlerinde yer alan bu örnekler köy ve şehir yaşamının Türk kültüründeki yerini göstermekte, Anadolu insanının köy ve şehre bakışını ortaya koymaktadır.

3.2. Türküler, Halk Hikâyeleri ve Şiirler

Türk halk müziği, halkın yurt ve insan sevgisini, kahramanlığını, sağlam ve güzel karakterini, ince ve derin bir duyguyla ifade edebilen en değerli folklor unsurudur. Türk folklorunun değerli ürünü türküler, Türk halkının yaşantısındaki etkin olayların, duygu ve düşüncelerin, kendi kültür ve sanat anlayışının müzik yoluyla anlatımıdır (Göher Vural, 2011: 398).

Yahya Akengin'in edebiyata ilgi duyan bir ailede yetişmiş olması, dedesinden ve babasından halk hikâyeleri, şiirler dinleyerek büyümesi halk edebiyatına ilgi duymasını sağlamış ve halk edebiyatı ürünlerini tiyatro eserlerinde sıkça kullanmıştır. Tiyatro eserlerinde türkülere yer veren Yahya Akengin, bu türkülerin hikâyelerini de anlatarak türkülerin ve hikâyelerinin gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamıştır.

"Eski Çarıklar" adlı eserinde, "Mihrali Bey" türküsünü söyleyen İsmail, köydeki herkesin yüreğini dağlar:

*Ben gidiyom Rüştü beyim ağlama
Köz goyup da ciğerimi dağlama
Alay gitti beni burda eyleme
Yemen'e de benim ağam Yemen'e
Endi m'olaMehrali Bey Yemen'e
Gurdum'ola çadırları çimene
Oğul köz düştüğü yeri yakar kime ne
Dert benim vallah kime ne... (2009a: 11).*

Yahya Akengin eserinde sadece bu türküye yer vermez. Eserde Kurban Dede, torunu Osman'ı bu türkünün hikâyesini anlatarak uyutmaktadır:

İşte bu iki kardeş, düşmanlarla dövüşmeye gitmişler. İkisi de zabıtmış, komutanmış yani. Birine, yani Mehrali Bey'e demişler ki "Sen Yemen ellerine gideceksin." Öbür kardeşe, yani Rüştü Bey'e de demişler ki "Sen Kafkas Dağları'na gideceksin." Neyse bu iki kardeş sarılır, öpüşür, ayrılırlar. Gel zaman git zaman günün birinde Mehrali Bey'in kara haberi gelmez mi? (2009a: 12).

Yahya Akengin "Son Köylü" adlı eserinde "Menteşeli Mentşeli" türküsünün odadaki müzik setinden yayıldığını ve Şakir'in defterine bu türküyü dinlerken bazı notlar aldığını belirtir:

Kaldım evlerde yalnız yalnız... (2009b: 13).

“Son Köylü” adlı eserin farklı sahnelerinde (Bölüm 1-Sahne V, Bölüm 2-Sahne 2) halk türkülerine yer verilmiştir. Halk türkülerinin insanların duygularına tercüman olduğu pikaptan yükselen “Ben ağayım ben paşayım diyenler/ Kapıları kitlemişler gel hele, gel hele...” türküsünün etkisiyle iki nişanlımın yaptıkları konuşmayla dile getirilmiştir:

Gülnur: Ne düşünüyorsun?

Tarık: Bir köylü kızı olarak köy çeşmesine elinde bakraçlarla geliyorsun, yüreğim güm güm ediyor (2009b: 39).

“Kulübe” adlı eserinde de Şeref’in sürekli dinlediği türkü “Dumanlı Başları Göklere Ermiş-Dağlar” türküsüdür ve Şeref bu türküyü dinleyerek hayallere dalmaktadır:

*Dumanlı başları göklere ermiş
Yedi renk üstüne hareli dağlar
Yan yana yaslanmış el ele vermiş
Ezelden ebede sıralı dağlar*

*Bağrımı yaslasam şu dağlar erir
Kayalar sussa da kaval söylenir
Sesim dağdan dağa yankılar verir
Nerede gönlümün maralı dağlar*

*Gurbet çağladıkça göziüm yaşında
Üflerim sazımı pınar başında
Bir çoban kızryım sürü peşinde
Gönlümü rüzgâra vereli dağlar
Dağlar dağlar, oy dağlar dağlar... (2009b: 71).*

Acılarını, sevinçlerini, sevgisini, özlemini kısacası her duygusunu türkülerle dile getiren Türk milletine ömür boyu yoldaşlık yapan türküler; beşikte ninni, çocuklukta oyun, askerlikte yâren, düğünde eğlence, ölümden ağıt olmuştur (Göher Vural, 2011:398). Yahya Akengin “Enver Paşa ve Büyük Ümitler” adlı eserinde Sarıkamış’ta şehit olan askerlerimizin ardından yaşanan acıyı anlatabilmek için türküler, ağıtlar yakılacağını Mümtaz Bey’in diliyle anlatmaktadır:

Mümtaz Bey: Sarıkamış üstüne yakılacak ağıtların, Yemen türkülerinden daha yürek parçalayıcı olacaklarını hisseder gibiyim (2009a: 140).

Halk hikâyeleri Türk kültüründe önemli bir yer tutar ve özellikle köy evlerinde halk hikâyeleri anlatma geleneği vardır. Yahya Akengin de halk hikâyelerinin anlatıldığı, halkın bu hikâyeleri dinlemek için toplandığı bir ortamda yetişmiştir. Akengin hikâye anlatma geleneğinin yok olmasına “Son Köylü” adlı eserinde Şakir’in diliyle isyan etmektedir:

Şu yıkılan, dökülen evler beni neden hep düşündürür, bilir misin? İşte o evlerde, tandır başlarında, muhabbetin koyulaştığı odalarda Yunus vardı, Kerem vardı, Aslı vardı. Köroğlu nara atardı, Ferhat dağ delerdi. Karacaoğlan saz çalardı. Asırlar birbiri ile kucaklaşırdı. (...) Sanki şimdi o yıkık duvarların taş oyuğundan çıkıp sonra kimsesiz bir şekilde sararan otlar bana Yunus Emre’nin enkaz altında uzanan elleri gibi gözükür. Sanki Köroğlu namertçe bir saldırıya uğrayarak göçük altında kalmıştır ve Karacaoğlan’ın telleri, damlardan düşen merteklerle son çınlamasını yapmıştır (2009b: 48).

Yahya Akengin eserlerinde sadece türkülere ve halk hikâyelerine yer vermemiş, yeri geldiğinde önemli şairlerimizin şiirlerini de kullanmıştır:

*Âmâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır
Serhadimize kal’a bizim hâk-i bendedir
Osmanlılarız ziynetimiz kanlı kefendir
Gavgada şehâdetle bütün kâm alırsız biz
Osmanlılarız can verir, nâm alırsız biz*

(Namık Kemal) (2009a: 65).

*Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müthiş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer...*

(...)

*Âsım’ın nesli diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek*

(Mehmet Akif) (2009a: 149).

*Körfezdeki dalgın suya bir bak, göreceksin
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinde*

(Yahya Kemal) (2009b: 156).

Akengin hem yetiştiği çevrenin hem de mensubu olduğu sanat anlayışının etkisiyle Anadolu sözlü kültürüne ait pek çok unsuru eserlerinde işlemiştir. Tüm bu örnekler Akengin'in eserlerinin sözlü kültüre ait unsurlardan beslendiğinin kanıtıdır.

3.3. Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlilik-Ölüm)

Doğum, evlilik, ölüm gibi önemli olaylar içerisinde kültürel unsurların izlerini görmek mümkündür. Sosyal, psikolojik, ekonomik açıdan insanı etkileyen geçiş dönemlerinde yaşanan değişiklikler diğer insanlara duyurulur ve bu dönemlerin toplum tarafından kabulü sağlanır (Artun, 2012: 148).

Akengin tiyatro eserlerinde geçiş dönemleriyle ilgili pek çok unsura yer vermiştir. Özellikle evlilikle ilgili unsurlar dikkati çekmektedir. Evlilik müessesesi insan neslinin devamını sağlayan, milletin temel taşını oluşturan ve ilk insandan itibaren süregelen bir kurumdur. Milletlerin yaşayışına, karakterlerine, inanışlarına göre oluşan törenler, âdetlerle kutlanmakta ve kurulmaktadır. Özellikle Türk kültüründe evliliğe geçiş pek çok âdet ve geleneğin yerine getirilişiyle birlikte olmaktadır. Söz kesme, nişan, kına gecesi, düğün gibi belli aşamaların gerçekleşmesinden sonra evlilik tamamlanmaktadır.

Evliliğin aşamalarından biri kız istemedir. Bir kızın evlenebilmesi için anne ve babasının rızası şarttır. Anne ve babanın rızası da kız isteme esnasında ortaya çıkar. Kız isteme, Türk kültüründe belli kurallara göre yapılmaktadır. Akengin kız isteme törenini “Aile Bağları” adlı eserinde işlemiştir:

Efendim, kızınız Türkan Hanım'ı Allah'ın emri Peygamberimizin kavli ile oğlumuz Ferit'e almak istiyoruz (2009a: 248).

Genç: Gitmeden seni isteyeyim ailenden.

Münire: Ah, ne annem yanaşır buna ne de babam (2009b: 73).

Türk kültüründe düğünlerin ayrı bir önemi vardır. Anadolu'nun pek çok yerinde düğün için hazırlıklar çok önceden yapılır ve düğünler davul-zurna eşliğinde oynayanlarla şenlenir. Akengin, “Son Köylü” adlı eserinde bu durumu şöyle dile getirmiştir:

Davullu zurnalı düğün yapsak... Düğümüzde oynayacak kimseleri nasıl bulsak? (2009b: 28).

Türk kültüründe çeyizin de yeri bir başkadır. Bahaeddin Ögel, eski Türklerde çeyizin baba malından kıza düşen pay olduğunu söyler ve Dede Korkut'ta “Oğlı olan ivermiş, kıızı olan köçürmüş.” sözünün kızın payının oğlan evine göçürülmesi anlamına geldiğini ifade eder. *Divanü Lûgat-it-Türk'*te bir bey, bir babaya kızını çeyizli olarak evlendirmesini emreder: “Ol anıng kızın septürdi-Onun kızını çeyizleyerek güveyinin evine göndermesini emretti” (Sağol Yüksekaya 2007:

402). “Kız kundakta (beşikte), çeyiz sandıkta.” atasözü, Türk kültüründe çeyiz hazırlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Yahya Akengin, evlenme çağında olan bir kız için önemli olan çeyize eserlerinde yer vermiştir:

Anne senin bana çeyiz verdiğin o iki halıyı, bir de şu altınımı satıp iyi bir dikiş makinesi alacağım (2009a: 196).

Bahtını nasıl değerlendirecek, nelere üzülüp nelere sevinecekti? Çeyizini kim hazırlayacak, düniürü nasıl olacaktı? (2009b: 133).

Halil Paşa: Mahpeyker yeğenimize bir doğum hediyesi takdim şerefine henüz ulaşamadık ama...

Enver Paşa: Bakü'nün petrollerini ister amcalarından.

Nuri Bey: Bir Türkistan bayrağı olur belki hediyem.

Enver Paşa: Bak bu da güzel. Çeyiz sandığına koyarız (2009a: 164).

Hayatın en önemli gerçeği olan ölüm, etrafında pek çok inanışın ve âdetin toplandığı geçiş dönemlerinden biridir. Ağıt ise ölünün arkasından duyulan üzüntüyü duyuran sözlü geleneğe ait bir türdür. Akengin savaş döneminde şehitlerin arkasından çokça ağıt yakıldığını “Enver Paşa ve Büyük Ümitler” adlı eserinde dile getirmektedir:

Onlar bakacak yaralılara da. Zaten aşinasıdırlar, ilahiler ve ağıtlarını söyler ve ağlarlar başucunda şehitlerin (2009a: 86).

Türk kültüründe bazı sayıların önemi vardır: üç, yedi, kırk, elli iki... Doğum, ölüm gibi geçiş evrelerinden sonra bu günlerde yapılan birçok ritüel bulunmaktadır. Bunlardan biri kırk mevlididir. Akengin “Aile Bağları” adlı eserinde kırk mevlidini işlemiştir:

Ferit: Kırk mevlidi ne demek anne?

Nermin: Baban... Öte dünyaya geçeli kırk gün oldu ya... İşte onun orada... (2009a: 191).

Türk kültüründe ölen kişiler için olumsuz ifadelerin kullanılması pek hoş karşılanmaz. Ölen kişinin arkasından kötü konuşmak ölüye saygısızlık gibi düşünülür; ölen kişi için hayır dua etmekse onun ruhunun şad olmasını sağlar:

Ölülerinizi hayırla anın, der Rabbimiz. Tövbe de kızım! Hadi içeri girelim (2009a: 192).

Allah rahmet eylesin, demen yeterli. O senin hep dürüst, saygılı olmanı isterdi. Öyle olursan ruhu şad olur (2009a: 243).

Yahya Akengin insanı içinde yaşadığı toplumla beraber düşünür. Toplum içerisinde yaşayan insan geçiş evrelerinde halk kültürüne ait gelenek ve göreneklere, inançlara tanıklık eder. Akengin'in eserlerinde yer alan örnekler de bu şahitliği ortaya koymaktadır.

3.4. Türk Aile Yapısı

Aile, en genel anlamıyla 'toplumun en küçük yapı taşı' olarak tanımlanmaktadır. Toplumun değerleri ilk olarak ailede öğrenilir. Aile, geçmişten günümüze toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi değerleri kuşaktan kuşağa aktarır. Aile yapısının bozulması gelecek kuşakların toplumsal değerlerden uzaklaşmasına neden olur. Bu durum da kültürel unsurların toplumda yok olmasına yol açar.

Türk kültüründe aileye her zaman önem verilmiştir. Anne babaya saygı, çocukların ahlaki değerlere göre yetiştirilmesi, kadının ve erkeğin birbirine karşı görev ve sorumlulukları aile kurumunun varlığının devamı için önemlidir. Yahya Akengin, tiyatro eserlerinde toplumun en küçük yapısı ve temel taşı olan aile kurumuna yer vermiştir.

Türk aile yapısında kadının önemli bir rolü vardır. Kültürel değerler içinde yetişen kişiler kadınlara değer verir; eşine, annesine nazik davranır. Kocalar gerektiğinde eşlerine akıl danışır. Kültürel değerlerden kopan kişilerin ise kadınlara karşı davranışları farklıdır ve bu durum Türk kültüründe hoş karşılanmaz. "Eski Çarıklar" adlı eserde Kurban Dede'nin ellerinde kalan tarlayı satmadan önce eşi Feride'ye akıl danışması ve onun fikrini alması kocaların eşlerinin fikirlerine önem verdiğinin göstergesidir:

Kurban: Ben şimdi o insafsıza kabul ettiğimizi söyleyeyim mi Feride?

Feride: Azıcık bir şeyler daha koparmaya bakalım Kurban. Bir iki teneke un, bulgur, biraz da yağ (2009a: 16).

Türk aile yapısında eşlerin birbirlerine karşı görevleri ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumluluklar yerine getirilmediği zaman eşler arasında sorunlar meydana gelmekte, aile yapısında bozulmalar olmaktadır. Türk kültüründe eşler birbirlerine karşı nazik davranır, birbirlerine kötü söz söylemezler. Akengin eşlerin birbirlerine olan tutum ve davranışlarını tiyatro eserlerinde işleyerek ailedeki bireylerin birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini de ortaya koymaktadır:

Kaynatan hiç bu kadar inat etmezdi, beni hiç böyle azarlamazdı. (2009a: 52).

Duydun değil mi ağabeyini? Söyle ben miydin seni kumara yollayan? Benim yüzümden mi gece gündüz demeden içerdin? Kaç kere dövmüştün beni? (2009a: 196).

Adamcağıza bir gün huzur verdiğini görmedim. Damdan düşer gibi laflar... Çene, çene, çene... İnciten, kalp kıran, onuruna dokunan ne kadar söz varsa hepsini savurmaktan zevk alırdın. Üstelik babam gibi ince ruhlu bir insana... İşte bu yüzden terk etti seni (2009b: 82).

Türk aile yapısında çocukların anne ve babalarına karşı bazı sorumlulukları vardır. Çocuklar, anne ve babalarına saygıda kusur etmezler. Çocukların anne ve babalarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi ise toplum tarafından hoş karşılanmaz. Akengin özellikle “Eski Çarıklar” ve “Aile Bağları” adlı eserlerinde çocukların anne ve babalarına karşı nasıl bir tutum sergilemeleri gerektiği üzerinde de durmuştur:

Şükri: Baba atamsın, bugüne kadar sözümden çıkmadım ama şimdi beni zorlama...

Kurban: Kes, yeter! Hemen yola çıkacaksın, birliğine yetişeceksin! Değilse babalık hakkım haramdır sana. Değilse reddederim evlatlıktan.

Şükri: Duana muhtacım baba (2009a: 53).

Hatice: Yavrurum, ne olur eğer bizi seviyorsan, eğer bize biraz acıyorsan...

Ferit: Peki, peki... (2009a: 235).

Çoğu anne ve baba, çocuklarının geçimini sağlamak için her türlü fedakârlığı yapar. Çocukların sağlıklı bir ortamda büyüüp yetişebilmeleri ve kimseye muhtaç olmadan yaşamaları anne ve babalarının bu uğurda türlü fedakârlıklar yapmasıyla mümkündür. Akengin anne ve babaların yaptığı fedakârlıkları da eserlerinde işlemekten geri durmaz:

Ömer Naci: Bizler çoluk çocuğumuza karşı vazifemizi hakkıyla yerine getirmekten öteden beri uzak düşmüş insanlarız. Millet deyip yola çıktık, başka bir emel de taşımadık. Zira inandık ve inanıyoruz ki, çocuklarımız için de hür bir milletin evladı olmaktan daha üstün bir mükâfat hayal edilemez. Ancak onlara babasızlığın yanı sıra bir de açlığın yaşatılmaması, ifadesini engelleyemediğimiz bir histir içimizde. Maaşlarımızın kendilerine zamanında ödenmesi de bunu halletmeye yeter.

Yakup Cemil: Başkaca şahsi bir arzumuz yoktur.

Süleyman Askeri: Çocuklarımız devlet babalarına emanet olsun yeterli (2009a: 137).

Ama Ferit'i saçımı süpürge yapar gene okuturum... Ben kocamın sağlığında da yalnız Ferit için yaşıyordum, şimdi artık büsbütün böyle olacak (2009a: 195).

Kendimi bir hiç saydım. Nice acıları bağrıma gömdüm. Sizlere sezdirmemek için kendimle ne savaştım bir bilsen... Kendi kendime bir karar vermişim: Ablanla seni büyüüp hayata hazırlayınca kadar kendimi tutsak sayacaktım. Ondan sonra da hayata yeniden başlar gibi hür olacaktım (2009b: 89).

Akengin, aile yapısının bozulmasının tüm toplumu olumsuz etkileyeceğini ve toplumda çözümlere neden olacağını “Aile Bağları” adlı eserinde Ferit’in gazetede yazmış olduğu bir yazıyla dile getirir ve ailenin varlığının toplumsal ve kültürel varlığın devamı için şart olduğunu ortaya koyar:

Ülkenin birlik ve bütünlüğü esasını, vatandaşların kederde, tasada ve kıvançta ortaklığına bağlayan anayasa, toplumun çekirdeği olarak aileyi gösterir. Şu halde kederde, tasada ve kıvançta ortak olma işi ailede gerçekleşmezse ülkenin bütününde bir rahatsızlık baş gösterir. Aile fertleri arasındaki bağlar, sosyal hayata can veren mekanizmanın kılcal damarlarıdır. O halde ailede sevgi, saygı, dayanışma ve fedakârlık duygularının sarsılması fert olarak insanın, kitle olarak da toplumun çöküntüye gitmesi sonucunu doğurur (2009a: 252).

Bir toplumda aile düzeninin olmaması o toplumun gelecekte sıkıntılar ile karşılaşacağını göstergesidir. Akengin’in tiyatro eserlerinde yer alan bu örnekler ailenin Türk kültüründeki önemini göstermektedir.

3.5. Türk Tarihine Yön Vermiş Olaylar, Şehirler ve Şahsiyetler

Türk tarihi bakımından önem taşıyan birçok kişi, olay ve şehirlerle ilgili kullanımlar Akengin’in tiyatrolarında dikkati çekmektedir. Akengin özellikle “Eski Çarıklar” ve “Enver Paşa ve Büyük Ümitler” adlı eserlerinde tarihimiz açısından çok önemli olan Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı; Mustafa Kemal, Kâzım Karabekir, Enver Paşa, Talat Paşa, Süleyman Askeri vb. olay ve şahsiyetlere yer vererek gelecek kuşaklara Türk tarihini, Türk milletinin vatan sevgisini, vatanın kazanılması için nasıl mücadele edildiğini ve Türk milletinin genel özelliklerini göstermektedir.

“Enver Paşa ve Büyük Ümitler” isimli eserinin kahramanları eserin isminden de anlaşılacağı üzere Enver Paşa, 1909-1918 yılları arasında devlet kademesinde görev alan devlet adamları ve komutanlardır. Bu eserde anlatılan olaylar Osmanlı’nın dönemki coğrafyasında geçmektedir. Eserde Selanik, Trablusgarp, Kafkas Cephesi, Galiçya, Balkanlar, Çanakkale gibi Türk tarihinde önemli olayların yaşandığı yerler görülmektedir. Akengin “Eski Çarıklar” isimli eserinde de Kurtuluş Savaşı’nda yapılan mücadeleler üzerinde durmuştur.

3.6. Türklerde Vatan Sevgisi ve Türk Milletinin Özellikleri

Türk milleti vatanını her şeyin üstünde tutmuş, vatanına kastedenlerle çekinmeden mücadele etmiştir. Vatanı uğruna geride sevdiklerini bırakmış, kendi canını hiçe saymıştır. Kadını, erkeği, genci, yaşlısı, çocuğu vatan müdafaasında görev almış ve vatanına her daim sahip çıkmıştır.

Türk milleti vatanını koruyabilmek için canını, malını, her şeyini vermekten çekinmemiş; vatan savunması için ölümü dahi göze almıştır. Akengin, yoklukla

mücadele eden bir milletin elinde kalan her şeyi vatanı kurtarabilmek için mücadele eden askerlere göndermekten, devlete vermekten çekinmediğini; yeri geldiğinde gözünü kırpmadan ölüme yürüdüğünü dile getirmiştir:

Her haneden birer çift çorap toplanacaktır... Elinde olanlardan nal, mih, eyer, urgan, yular istenmektedir. Din uğruna, millet uğruna, namus uğruna... Az veren candan, çok veren maldan. Can, mal ve namus düşmededir küffar eline... (2009a: 32).

Bedellerini genç kızlarımızın çeyizleri, ihtiyarlarımızın kefenleri olarak ödediğimiz halde İngiltere yaptırdığımız gemilerimizi bize teslim etmemiştir (2009a: 127).

Aynı ailenin on ferdi, aynı günde... Ve ailenin tek hayatta kalan erkeği kapandı dizlerime, yalvardı. İlk baskında, ilk safta vuruşmaya izin istedi (2009a: 87).

Gitmezsem kalleşlik olur. Alay komutanım güvendiği için verdi bu izni bana... Hem olur mu ana, benim kaçmam olur mu? (2009a: 30).

Ölmek gâvura teslim olmaktan iyidir yavrum (2009a: 31).

Ya zafer ya ölüm... Bilsin ki bütün cihan bir karışı bile savunmasız bırakılmayacak bir vatan ve bir millet var karşılarında her ferdi fedai olan (2009a: 87).

Yahya Akengin, Avrupalıların Türk milletine bakışını ve Türk milletinin özelliklerini eserlerinde işleyerek gelecek kuşaklarda millî bilincin uyanmasını sağlamaya çalışmıştır:

Görmedim kötülüğünüzü. Merhametinizi, şefkatinizi, bağışlayıcılığınızı bilirim ve kabul ederim üstünlüğünüzü (2009a: 78).

Oysa Müslüman deyince hatırına Avrupa'nın siz gelirsiniz yalnız... İsa'nın kutsal beldesi Kudüs'ü koruyan sizdiniz, haçlı akınlarına karşı. Siz olmasanız da sizi sorumlu tutar İslamiyet'in yayılmasından ve tutulmasından Avrupalı (2009a: 81).

Mr. Tom: Ha Ermeniler? Yok burada onlar, öldürdünüz.

Bekçi: Burada beş hane Ermeni vardı Müdür Bey. Onlar da işgalcilerle birlik olup defolup gittiler... Mezar taşlarımızda "Hüvelbaki" yazılıdır. Hem Müslüman mezarlığını hem de üç beş parçalık Ermeni maşatlığını görürsen anlarsın kiminmiş buralar (2009a: 49).

Yahya Akengin tiyatro eserlerinde milli bilinci uyandırma amacı güder. Türklerin vatan sevgisini eserlerinde işleyen Akengin Batılıların Türklere bakışını da ele alarak Türk milleti için vatanın önemini anlatmaya çalışmıştır.

3.7. Dinî ve Ahlaki Değerler

Dinî ve ahlaki değerler toplumu bir arada tutan ve toplumun huzur içinde yaşamasına vesile olan unsurlardır. Dinî ve ahlaki kurallara uygun hareket etmeyen insanlar toplumda hoş karşılanmaz. Yahya Akengin tiyatro eserlerinde bu kurallara uygun hareket edilmesi gerektiğini sıkça vurgulamaktadır. Özellikle namusa sahip çıkma, harama el uzatmama, öksüz ve yetimi sevindirme, iyilik yapma gibi davranışlar Akengin'in eserlerinde sıkça işlediği unsurlardır.

Akengin eserlerinde özellikle kadınların namuslarına sahip çıkması gerektiği üzerinde durur ve namusa dil uzatılmasını eserlerinde sıkça eleştirir:

Hacer, kızım, o topal şeytan eve gelince sen görünme ona sakın. Anlatılanlara bakılırsa elâlemin namusuna da yan bakar olmuş o gâvur (2009a: 18).

Evet Mr. Tom, Rus işgalcilerine öncülük eden Ermenilerden kaçarken namusunu kurtarmak için kendini bu derin kuyuya atan bir genç kızımızın mezarıdır (2009a: 49).

Ben namusumla, şerefimle çalışıp alnımın teriyle geçindikten sonra bu, hiç kimseyi ilgilendirmez (2009a: 195).

Türk toplumu haramdan uzak durmayı, harama yaklaşmamayı önemser; kazancının helal yoldan olması için çaba sarf eder. Kazancında haram olması durumunda bunun kişiye kötülük getireceği inancı vardır. Başkasının malını haksızlık yaparak alan kişiler toplumdan dışlanır, insanlar tarafından sevilmezler. Akengin eserlerinde haram maldan uzak durulması gerektiği üzerinde de sıkça durmuştur:

Yetimlerin, dulların elinde avucundakileri çarpa çarpa semirdi gitti (2009a: 18).

Haram lokma yakıştır mı sana (2009a: 51).

Haram dedim ya zehir zıkkım. Haramın binası olmaz derler oğlum (2009a: 236).

Haram mal bir gün, bir yerde çıkar karşına. Bak benim yavrum şu bizim memleketteki sattığımız ev var ya, pek hayır getirmediği gibi bedeline de satamadık. Çünkü aldığımız adam gözleri dola dola, içi yana yana vermişti. Ben de düşünmüştüm eve haram mı karıştı diye (2009a: 237).

Bir baba olarak kazanmanı isterim ama doğrulukla, dürüstlikle. Fakir fukaranın hakkını çalmadan... Bu ülkede namusluca kazananlar her zaman olmuştur, olacaktır. Kazanırken kazandıranlar... (2009b: 22).

Helal kazandığını, helalinden kullanmadan... Söyle hangi yetimi, hangi öksüzü güldürdün (2009b: 168).

Yahya Akengin dinî göndermeler üzerinden iyilik yapmak, çalışmak, ağaç dikmek gibi değerlerden de eserlerinde bahsetmiştir:

Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi âhiret için çalış (2009b: 160).

Eğer elinizde bir fidan varsa, kıyametin kopmuş olduğunu görseniz bile gene toprağa dakin o fidanı (2009b: 180).

Yahya Akengin'in eserlerinde tiyatro eserlerinde yer alan bu örnekler Türk kültüründe ahlaka verilen önemi ortaya koymaktadır. Özellikle Akengin'in eserlerinde haram yoldan para kazanmanın halk tarafından yadırgandığı vurgulanmış, Türk milletinin geçimini alın teri ile sağladığı ortaya konulmuştur.

3.8. Misafirperverlik ve Komşuluk

Kültürel mirasın en önemli unsurlarından misafirperverlik, Türk kimliği ile özdeşleşmiştir. Misafirperverlik, davetli ya da davetsiz olarak eve gelen kişinin en iyi şekilde ağırlanması ve uğurlanması esasına dayanır. Gelen konuğu eldeki imkânlar ölçüsünde yedirip içirme, Türk misafirperverliğinin bir parçasıdır. Akengin tiyatro eserlerinde Türk kültüründe misafire verilen değeri sıkça işlemiştir:

Şakir Bey bize göstermiş olduğunuz konukseverlik için teşekkür ederiz (2009b: 19).

Tanrı misafiridir, gelir ve gider (2009b: 25).

Ben seni şimdi köye götürürüm. Misafirim olursun, seni birkaç gün bırakmazlar (2009b: 87).

Oldu mu yani? Mevlid okundu bitti, komşular gidiyorlar, siz yoksunuz.

Ben misafirleri uğurlayayım (2009a: 192).

Türk kültüründe misafirperverlik kadar önemli olan unsurlardan biri de komşuluktur. Türk kültüründe komşunun her zaman ayrı bir önemi vardır. İnsanlar sevinçlerini, hüznelerini komşularıyla paylaşır; onların dertlerine, sıkıntılarına, mutluluklarına ortak olurlar. Günümüzde kaybolmaya başlayan komşuluk ilişkilerini Yahya Akengin eserlerinde konu edinmiştir:

Bir tencere un istedim Bergüzar Bibi'den verecek (2009a: 14).

İçerde de göz aydına gelenler var ana (2009a: 31).

Sakın Handan'a bir oyun oynamayasın. Komşumuz ne de olsa (2009a: 231).

Amma şurada ne güzel komşu olmuşuk (2009b: 87).

3.9. Çocuk Oyunları

Türk kültüründe çocukların arkadaşlarıyla sokakta oynadığı pek çok oyun vardır. Oyun, çocuğa hem kurallara uymayı hem de arkadaşları ile nasıl ilişki kurması gerektiğini öğretir. Yahya Akengin eserlerinde çocuk oyunlarına da yer vermeyi ihmal etmemiştir:

Gördün mü birdirbir oynuyor, babasının yasını tutuyor maşallah
(2009a: 197).

Doğruyu söyledin, çelik çomak oynadığın arkadaşın Şakir'im ben
(2009b: 45).

3.10. Dua ve Beddua

İnsanoğlunun toplum halinde yaşamaya başlamasından itibaren var olduğunu sandığımız dua ve beddualar, sözlü anlatım türlerinin önemli bir cephesini oluştururlar. İnsan ilişkilerinde karşılaşılan iyilik yahut kötülüklere kimi zaman sözlerle cevap verme gereği duyulur ki bu da dua yahut beddua olarak karşımıza çıkar (Kaya, 1997: 99). Türk halk kültüründe duaların ve bedduaların önemli bir yeri vardır. Zengin bir halk edebiyatı vücuda getirmiş olan Türk milletinin, zaman zaman değişmeler göstererek geçmişten günümüze kadar taşıdığı çeşitli konu ve temalarda binlerce dua ve beddua mevcuttur. Dualar iyi dilek temennilerini, beddualar ise kötü dilek ve temennileri bildiren sözlerdir. Akengin, insanların duygularını yansıtan bu sözleri de eserlerinde kullanmıştır:

Benden bulmasın, Allah'ından bulsun (2009b: 105).

Mezarın olur inşallah (2009a: 23).

O boyu devrilesi damadın yola gelmesi için bunları yetiştirmem gerek
(2009b: 96).

Gazan mübarek ola (2009a: 54)

Rabbim hayırlı ömürler versin sana (2009a: 237).

Aman Allah'im sen koru (2009a: 235).

Yahya Akengin yapılan dua ve bedduaların gerçekleşeceğini de eserlerinde işlemiştir:

Hacer'im düşte görerek, Osman'ım sayıklayarak, biz de dua ederek
getirdik seni yavrum (2009a: 26).

3.11. Türbe Ziyareti, Şehitlik ve Hızır

Yahya Akengin türbe ziyareti, şehitlik ve Hızır gibi Türk kültürü için önemli yeri olan unsurları da eserlerinde işlemiştir. Şehit olan birinin cennete gideceğine ve bazı kişilere de şefaate edeceğine dair inanışlar, Akengin'in eserlerinde yer almaktadır. Ayrıca bir yere gitmeden önce türbe ziyareti yapılarak dua edilmesi, Hızır'ın zorda kalanların yardımına koşması gibi unsurlar da eserlerde görülmektedir:

Şehit olursan cennette beni de alırsın yanına (2009a: 54).

Hem de seninle Mahmut Dede Türbesi'ne kadar gelirim... Dua eder, gidersin (2009a: 54).

Gerçekten Hızır dedikleri siz misiniz? Gecenin bu saatinde, böyle bir anda, burada... (2009b: 143).

Türk toplumunun inanç sisteminde türbelere, şehitlere duyulan bir saygı söz konusudur. Yahya Akengin'in bu manevi unsurlara eserlerinde yer vermesi Türk milletinin bu unsurlara önem verdiğini göstermektedir.

3.12. Rüya Yorumu ve Fal-Büyü

Rüya, bilinçaltında olanların dışavurumudur. Türk kültüründe, görülen rüyanın yorumlanması ve rüyaların gerçekleşeceği inancı vardır. "Eski Çarıklar" adlı eserde Akengin bu durumu ele almıştır:

Hacer: Ana ben yine oğlunu gördüm düşümde. Gelmişti.

Feride: Gelecek kızım, gelecek.

Hacer: Bir yumak iplik çıkardı torbasından.

Feride: Yoldur iplik... Rengi nasıldı?

Hacer: Siyahtı ana.

Feride: Sıkıntı, sıkıntımız...

Akengin Türk kültüründe yer alan büyüye de "Kulübe" adlı eserinde yer vermiştir:

Dayanamadım kızım, anne yüreği işte. Oradan çıkıp hemen Falcı Gülsüm'ü buldum. Para verdim, fala baktırdım. "Bunun çaresi bir ihtiyar büyücüde." dedi. Tarif etti, gittim onu da buldum. Ona da para verdim. "Büyük bir kuşun kemiğini bulur da onu tavşan pisliğine sıvar da kurutursan... dedi (2009b: 84).

3.13. Meslekler ve Halk Ekonomisi

Yahya Akengin'in eserlerinde köy ve şehir yaşamının meslekleri de etkilediği görülmektedir. Köydeki insanlar daha çok tarımsal faaliyetler ve hayvancılıkla uğraşırken şehirdeki insanların gazetecilik, memurluk gibi mesleklerle uğraştığı görülmektedir. Akengin köy yaşamının insana huzur verdiğini ve şehirde bunalan insanların köylere gelip tarımsal faaliyetlerle uğraşması gerektiğini de eserlerinde sıkça dile getirmiştir:

Şu köyde bir evimiz olsa, yani buraya yerleşip kalsak... Koyun kuzu beslesek... (2009b: 51).

Şükri tarlaları ekerdi, başkalarının çiftine çubuğuna giderdi (2009a: 16).

Akengin, eserlerinde şehirdeki mesleklerle ilgili de bilgiler vermiştir. Terzilik, gazetecilik, kahvecilik, kuyumculuk, mobilyacılık gibi meslekler Akengin'in eserlerinde sıkça kullandığı mesleklerdendir:

Yanımda çırak olsun, dermiş. Kahveci çırağı... Ferit'in kahvenizde çırak olmasıyla mı düzelecek her şey? (2009a: 193).

Sonra da bankaya, oradan kuyumcuya, hep birlikte de mobilyacıya gideriz (2009a: 210).

Akengin özellikle şehirlerde kişisel çıkarları uğruna insanlara zarar vermekten çekinmeyen, zengin olma uğruna her şeyi yapan insanları da eserlerinde sıkça eleştirmiştir:

Un kralları, nohut, fasulye, bulgur, tuz, iğne, iplik kralları almış başını gidiyor. Halk fırınlar önünde çamur gibi ekmek için beklerken kanları bitlenen bu leş kargaları, bu karasinekler Beyoğlu'ndaki kokmuş yosmaların sigaralarını yüzüklerle yıkıyorlarmış (2009a: 154).

Ne var bunda? Kimi ilaç pazarlıyor, kimi kumaş, kimi kitap, kimi kanepeler... Biz de silahları... Yani pazarlanmayan bir şey yok... (2009a: 234).

3.14. Yemek ve Sofra Kültürü

Yahya Akengin, tiyatro eserlerinde yemek ve sofraya ait unsurları da kullanmıştır. Çorba, Türk mutfağının en önemli yemeklerinden biridir ve Akengin "Eski Çarıklar" adlı metinde kahramanların un çorbası içmek için bir yer sofrasına oturduğunu, tüm ailenin ortak bir tabaktan birlikte çorba içtiğini anlatmaktadır:

Un çorbasını hazır etmedi mi bu gelin? Buyrun çorbaya... (2009a: 31).

"Eski Çarıklar" adlı eserde bazı bitkilerin besin olarak kullanıldığı görülmektedir:

Ona kâhmut topladım tarlalardan, kazankulpu çıkardım bayırlardan (2009a: 15).

Çay, Türk kültüründe önemli bir içecektir ve gelen misafire ilk olarak çay ikram edilir. Akengin, eserlerinde sık sık çay içmekten bahsetmektedir:

(Elindeki çay bardağını masaya bırakarak) Bize gösterdiğiniz konukseverlik için teşekkürler... (2009b: 19).

Çayımız da hazır, şimdi ısıtırım (2009b: 116).

Akengin, Türk insanının tahıl ve bakliyat ürünlerini yemeklerinde kullandığını sıkça dile getirmektedir:

Öğleden sonra Değirmenli köyüne gider, tarlayı satıp biraz un, buğday veya arpa, birkaç da koyun alırsam çorap hazırlarız koyunların yününden... (2009a: 32).

Un kralları, nohut, fasulye, bulgur, tuz, iğne, iplik kralları almış başını gidiyor (2009a: 154).

3.15. Halk Müziği ve Müzik Araçları

Yahya Akengin, halk müziğine eserlerinde sıkça yer vermiştir. Halk türküleri bölümünde belirtilen her şey bu bölüm için de geçerlidir. Bunun yanında Akengin, Türk kültürüne ait bazı müzik araçlarını da eserlerinde kullanmıştır:

(Bekçi Memiş davul çalarak Millet Bahçesi'ne doğru gelir.) Ey ahali duyduk duymadık demeyin! (2009a: 32).

(Kavalın dikkat çekici yanık ezgisiyle durur, gözlerini gazeteden ayırır.) Bir sıkıntısı olunca böyle yanık çalar. Ama hiç bu kadar dokunaklı çaldığını... (2009b: 103).

Zurna çalarım. Zurnam duruyor mu? Ha... Her şeyim bu benim (2009b: 86).

3.16. Halk Dili, Halk Argosu, Atasözü-Deyimler

Akengin tiyatroyu da, romanı da, şiiri de bir dil zevki, bir dil şöleni olarak düşünür. Türkçeyi güzel kullanan ve buna önem veren biridir. Eserlerinde genellikle yalın bir halk dili kullanmayı tercih eder (Hastaoğlu, 2010: 22). Bu sebeple Yahya Akengin'in tiyatro eserlerinde sık karşılaşılan halk kültürü unsurları arasında halk dili, halk argosu, atasözü ve deyimler önemli bir yer tutar.

Yahya Akengin'in tiyatro eserlerinde kullanılan deyimlerin fazlalığı dikkati çekmektedir. Akengin, anlatımı daha etkili kılmak için sık sık deyimlere başvurmuştur. Eserlerinde kullandığı bazı deyimler şunlardır:

Eski Çarıklar: *elden avuçtan çık-, dermanı kesil-, dişini sık-, yolunu bekle-, dilinin altında bir şey ol-, ağız laf yap-, kökünü kazı-, ödü pala-, ağzının payını al-, biti kanlan-, diş bile-, göz dik-, dediğim dedik ol- vb.*

Enver Paşa ve Büyük Ümitler: *kulak ver-, can at-, dize getir-, akli er-, kelleyi koltuğa al-, kafa tut-, dil uzat-, yılan hikâyesine dön-, yüreği dayanma-, göz yum-, dilinin pervası olma- vb.*

Aile Bağları: *saçını süpürge et-, başına buyruk, burnu yükseklerde ol-, bir dediğini iki etme-, başının çaresine bak-, gönlünü kaptır-, ağzını topla-, yol ver-, işi yokuşa sür-, içine kurt düş-, diz çök- vb.*

Son Köylü: *in cin top oyna-, yüz ver-, feleğin çemberinden geç-, kuş uçmaz kervan geçmez, gözünde büyüt-, yüreği sızla-, bir baltaya sap ol-, yukarı tükürsek bıyık aşağı tükürsek sakal, damarı tut-, suya düş-, yaraya tuz bas- vb.*

Kulübe: *adamdan say-, akli al-, burnunu sok-, aralarından su sızma-, göz kulak ol-, sabrı taş-, tongaya düşür-, başının etini ye-, baş göz et- vb.*

Sağlık Olsun: *aklını ye-, felaket tellallığı yap-, yüzünü ekşit-, nalıncı keseri gibi yont-, karnı zil çal- vb.*

Akengin, eserlerinde sadece deyimlerden faydalanmamış; atasözlerine de yer vermiştir:

İyilik yap, denize at; balık bilmezse Halik bilir (2009b: 105).

Uzaktan davulun sesi hoş gelir (2009b: 28).

Hazıra dağ dayanmaz (2009a: 209).

Denize düşen yılanı sarılır (2009a: 127).

Allah'tan ümit kesilmez (2009a: 14).

Yahya Akengin eserlerinde halk söyleyişlerine ve halk argosuna da yer vermiştir:

Boşuna dememişler, kendi gönlüne bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya... (2009b: 109).

Niyazi ağamız olmasa külümüz göverir (2009a: 19).

Senin gelinine yan bakarmış bu Niyazi iti (2009a: 35).

Senin gibi hödüğün biri (2009b: 96).

Benim kaltak avradın bana yaptığını şehirdekiler de yapmaz değil mi? (2009b: 115).

Defolun buradan sizi leş kargaları... Sizi fırsat avcıları... (2009b: 124).

Yahya Akengin'in eserlerinde atasözlerine, deyimler, halk söyleyişlerine ve halk argosuna yer vermesi halk dilinin zenginliğini eserlerine yansıtmasının göstergesidir.

4. Sonuç

Yahya Akengin'in Anadolu kültürünün hâkim olduğu bir köyde dünyaya gelmesi ve ailesinin halk edebiyatıyla yakından ilgilenmesi, onun halk kültürüne ilgi duymasını sağlamıştır. Akengin, şiirlerinde ve romanlarında olduğu gibi tiyatro eserlerinde de halk kültürü malzemelerine yer vererek Türk kültürüne özgü ürünler meydana getirmiştir. Bu çalışmada, Akengin'in tüm tiyatro eserlerinde halk kültürüne ait unsurları kullandığı tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz unsurların içerisinde halk bilgisi, inanışlar ve geçiş dönemlerine ait unsurlar, dinî varlıklar, köy, kasaba ve kent yaşamı, çocuk oyunları, bayramlar, halk edebiyatı unsurları dikkati çekmektedir. Kurtuluş Savaşı döneminde halkın yaşadığı sıkıntıları ve Türk milletinin vatan sevgisini, Türk tarihi açısından önemli olan birçok olayı,

aile yaşamıyla ilgili değerleri de eserlerinde sık sık işleyen yazar, unutulmuş bazı değerlerimizi sanat eserlerine geçirerek gelecek kuşakların bunları tanımalarına yardımcı olmuştur.

Edebi bir tür olan tiyatro; okurlara estetik bir bakış açısı kazandırmakta, başkalarının yaşamlarından tecrübeler edinmesini sağlamaktadır. Yahya Akengin'in tiyatro eserlerini okuyacak okurlar, edebi zevkin yanında kendi kültürlerini tanıma fırsatı da yakalayacaktır.

Yahya Akengin'in eserleri hem halk kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması hem de Türkçe öğretimi amacıyla ders kitaplarında yer alabilir. Akengin'in sadece tiyatro eserlerinde değil, şiirlerinde de halk kültürüne ait özelliklerin özellikle de halk edebiyatı ürünlerinin yer alması; öğrencilerin bu alanda bilgilendirilmesini ve söz varlığını zenginleştirmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada Akengin'in sadece tiyatro eserlerindeki halk bilimi unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun dışında Akengin'in diğer eserlerindeki halk bilimi unsurlarının da tespiti Akengin'in sanat anlayışını kavramamıza yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- AKENGİN, Yahya (2009a). *Tiyatro eserleri-1 (Eski çarıklar-Enver Paşa ve büyük ümitler-Aile bağları)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- AKENGİN, Yahya (2009b). *Tiyatro eserleri-2 (Son köylü-Külübe-Sağlık olsun)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARTUN, Erman (2012). *Türk halk bilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- BUTTANRI, Müzeyyen (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun tiyatro eserlerinde halk kültürü unsurları. *Erdem*, 49, 377-398.
- EKİCİ, Metin (2013). 100. yılında Türk halk bilimi çalışmaları ve Türkiye kültür politikalarına eleştirel bir bakış. *Milli Folklor*, 99, 1-12.
- EMİROĞLU, Öztürk (2009). Kaynağını gelenekten alan Hisarcılar. *Turkish Studies*, 4/1-II, 1309-1331.
- GÖHER VURAL, Feyzan (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (3), 397-411.
- HASTAOĞLU, Betül (2010). *Yahya Akengin'in hayatı, şiirleri ve sanat anlayışı üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- KAPLAN, Mehmet (2005). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAYA, Doğan (1997). Dua ve beddualar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 4, 99-121.
- SAĞOL YÜKSEKKAYA, Gülден (2007). Kalın ve çeyiz. *Hediye kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 396-406.

TİMUÇİN, Afşar (2004). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (2005). 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

YARDIMCI, Mehmet (2009). “Halk Bilimi”. http://turkoloji.cu.edu.tr/ HALKBILIM/mehmet_yardimci_halkbilimi.pdf. [Erişim Tarihi: 27.02.2019]